

N:o 13.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hafva, på därom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlämnade de under tiden från och med den 15 januari 1904 till och med den 14 januari 1905 i statsrådet förda protokoll, nämligen öfver

justitiedepartementsärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

justitieärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 31 december samma år;

utrikesdepartementsärenden från och med den 29 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

landtförsvarsärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

sjöförsvarsärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

civilärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

finansärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905;

ecklesiastikärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905; samt

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 3 Saml. 11 Häft. (N:o 13).

jordbruksärenden från och med den 22 januari 1904 till och med den 14 januari 1905.

På därom framställd begäran hafva därjämte till utskottet öfverlämnats:

dels styrkt afskrift af protokoll öfver ministeriellt ärende för den 11 november 1904, angående framställning till ryska regeringen med anledning af ångfartyget »Aldebarans» beskjutning i Nordsjön;

dels styrkt utdrag af det öfver kommandomål för armén den 28 december 1904 förda protokoll, angående instruktion för kommittén för verkställande af utredning af vissa frågor rörande fästningen Bodens försvar, jämte till samma protokoll hörande handlingar;

dels ock styrkta transunt af protokoll äfvensom handlingar rörande följande nedannämnda dagar inför Kungl. Maj:t föredragna kommandomål för flottan, nämligen:

den 10 februari 1904, angående bemyndigande för marinförvaltningen att makulera vissa hemliga handlingar och böcker;

den 12 februari 1904, angående instruktion för marinattachén vid Kungl. Maj:ts beskickning i Tokio, kommendörkaptenen m. m. H. F. Lindberg;

den 5 april 1904, angående order för kaptenen m. m. O. Lybeck att afresa till S:t Petersburg för att sedermera följa ryska flottans operationer under pågående krig; samt

den 6 april 1904, angående instruktion för kaptenen Lybeck under nämnda kommendering.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en jämlikt § 57 riksdagsordningen från Andra Kammaren till utskottet remitterad, af herr *J. T. Larsson* i Lund gjord anmälan om anledning till anmärkning mot en eller flere af statsrådets ledamöter med afseende å deras rådslag i fråga om Sveriges aftal med främmande makter rörande deltagare i anarkistiska förbrytelser, hvilken anmärkningsanledning blifvit närmare omförmäld uti ett till utskottet tillika öfverlämnadt, af herr Larsson under tecknad skriftligt anförande i ämnet jämte bilaga.

Vid den granskning och pröfning af omförmälda protokoll och handlingar, som, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, blifvit af utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

hvaremot utskottet

funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas, nämligen:

1:o

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden för den 29 januari 1904, n:o 35).

I skrifvelse den 8 januari 1904 har arméförvaltningen å civila departementet anmält, att å det under dess förvaltning ställda anslaget å riksstatens fjärde hufvudtitel till »Arméförvaltningen» för år 1903 uppkommit å undertiteln »expenser» en brist af 4,703 kronor 23 öre, men å undertiteln »löner och tjänstgöringspenningar» däremot en besparing af tillhoppa 1,350 kronor 3 öre, hvilket föranledt en brist å anslaget i dess helhet af 3,353 kronor 20 öre, samt anhållit, att Kungl. Maj:t måtte medgifva, att sistnämnda brist finge ersättas från de under samma år å fjärde hufvudtiteln uppkomna allmänna besparingar.

Berörda skrifvelse föredrogs den 29 januari 1904 af chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet *Virgin*, därvid Kungl. Maj:t, på hemställan af statsrådets samtliga ledamöter, medgaf, att den brist, 4,703 kronor 23 öre, som uppkommit å de till arméförvaltningen för år 1903 anvisade expensmedel, finge täckas med 1,350 kronor 3 öre af de å anslaget till arméförvaltningen för samma år uppkomna besparingar å löner och tjänstgöringspenningar samt med återstående 3,353 kronor 20 öre från de under året å fjärde hufvudtiteln uppkomna allmänna besparingar.

Af denna redogörelse framgår, *dels* att öfverbetalning ägt rum med 3,353 kronor 20 öre å det af Riksdagen för år 1903 fastställda anslaget till arméförvaltningen, *dels ock* att den brist, som å nämnda anslag sålunda uppkommit, blifvit fylld af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar. Då de ordinarie anslag, som äro fasta, enligt sin natur icke få öfverskridas samt, jämlikt Rikets Ständers skrifvelse den 12 maj 1841, å de särskilda hufvudtitlarna uppkomna besparingar endast må användas till sådana af Riksdagen *ej förut pröfvade* utgifter, hvilka kunna finnas för rikets styrelse af oundvikligt behof påkallade, har utskottet — med hänsyn särskildt till de betänkliga konsekvenser i afseende å Riksdagens bestämmanderätt i statsregleringsfrågor, som genom dylika förfaranden kunna uppstå — funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

2:o

(Protokoll öfver civilärenden för den 28 oktober 1904, n:o 40).

I proposition till 1898 års Riksdag (n:o 45) har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, under förbehåll, att vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttoges, och under förutsättning, att från norsk sida beslut fattades om anläggande af en anslutande järnväg från riksgränsen till Ofoten, besluta anläggning af en statsbana från Gellivare förbi Luossavaara och Kiirunavaara malmfält till riksgränsen i riktning mot Ofoten, hvarför kostnaden beräknats till 21,498,000 kronor, samt att för påbörjande af nämnda anläggning anvisa för år 1899 5,400,000 kronor.

På grund af åt chefen för civildepartementet tidigare lämnadt be- myndigande att förhandla med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag an- gående, bland annat, storleken af den malmtransport, som kunde årligen från omförmälda malmfält beräknas, hade en preliminär öfverenskommelse, hvilken var afsedd att å statens vägnar undertecknas först sedan Riks- dagens beslut om banans byggande blifvit fattadt, träffats med nämnda bolag. Denna öfverenskommelse, som finnes intagen i det vid ofvan- nämnda proposition fogade utdrag af protokollet öfver civilärenden den 4 februari 1898, innehåller i §§ 2, 3, 4 och 6 följande bestämmelser:

§ 2.

Staten åtager sig att, sedan banan blifvit färdigbyggd, å densamma mot ersättning, som i § 3 här nedan sägs, dels från Luossavaara och Kiirunavaara till riksgränsen för bolagets räkning frakta årligen högst en million fem hundra tusen ton järnmalm eller af sagda myckenhet vunnen förädlad produkt, dels ock till Luossavaara och Kiirunavaara frakta hvad för bolagets rörelse erfordras af byggnadsmateriel och bränsle.

§ 3.

Bolaget betalar till staten:

1:o) Statens utgifter dels för järnvägens Gellivare—Riksgränsen drift, såvidt af järnvägens räkenskaper icke kan utrönas, att samma utgifter föranledts allenast af den i § 4 omförmälda persontrafik, postbefordran och godstransport, dels ock för underhåll af järnvägen med allt hvad där- till hörer.

2:o) tre och åtta tiondedels (3,8) procent årligen å anläggningskostnaden för järnvägen Gellivare—Riksgränsen med tillbehör. Med anläggningskostnad, däri inbegripes jämväl kostnad för anskaffande af rullande materiel äfvensom ränta å statens utgifter för banan intill dess densamma öppnas för allmän trafik, förstås icke blott den ursprungliga kostnaden vid järnvägens första anläggande, utan jämväl all annan kostnad, som därefter å järnvägen nedlägges och icke afser allenast underhåll utan ökar järnvägens kapitalvärde.

Det belopp, som utgöres af skillnaden mellan, å ena sidan, den af bolaget enligt denna punkt erlagda afgift af 3,8 procent och, å andra sidan, den ränteutgift, som förorsakas staten genom upplåning af de för järnvägens anläggning erforderliga medel eller, därest medel därtill helt och hållet eller delvis på annat sätt anskaffas, den summa, hvartill statens ränteutgift enligt riksgäldskontorets beräkning skulle uppgå, i händelse medlen upplånades, beräknas till banans amortering.

För bestämmandet af hvad af statens utgifter för banan med tillhörande materiel skall hänföras till underhåll, skola de för statens järnvägar i sådant afseende gällande föreskrifter lända till efterrättelse.

§ 4.

Bolaget ersätter årligen den förlust, som enligt järnvägens räkenskaper må hafva uppkommit genom uppehållet å järnvägen Gellivare—Riksgränsen af persontrafik och postbefordran samt annan godstransport än den, som enligt § 2 åligger staten.

§ 6.

De i §§ 2—5 träffade bestämmelser skola gälla, intill dess anläggningskostnaden blifvit enligt Kungl. Maj:ts uträkning till fullo amorterad, eller, därest staten dessförinnan finner skäligt uppsäga öfverenskommelsen, till dess tre år efter uppsägningen förflutit; dock att uppsägning, därtill bolaget icke äger rätt, icke må å statens sida ske inom de tjugu första åren efter järnvägens öppnande.

I skrifvelse den 27 april 1898 anmälde Riksdagen, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning — under det förbehåll och den förutsättning, som af Kungl. Maj:t i propositionen angifvits, samt med villkor, att sådan ändring vidtoges i det uti statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 4 februari 1898 intagna förslag till den öfverenskommelse, som af svenska staten skulle träffas med Luossavaara-

Kiirunavaara aktiebolag, att i 2 § orden »en million femhundredratusen ton» utbyttes mot »en million tvåhundredratusen ton», samt att i slutet af 4 § infördes följande bestämmelse: »Den vinst, som af sådan trafik uppstår, tillfaller staten» — beslutat anläggning af en statsbana från Gellivare förbi Luossavaara och Kiirunavaara malmfält till riksgränsen i riktning mot Ofoten, hvarför kostnaden beräknats till 21,498,000 kronor, samt till påbörjande af denna bana för år 1899 anvisat 5,400,000 kronor.

Till följd af särskilda omständigheter öfversteg kostnaden för ifrågasvarande järnvägsanläggning, hvilken i slutet af år 1902 öppnades för provisorisk trafik, den beräknade med 8,409,000 kronor. Sammanlagda kostnadsbeloppet, 29,907,000 kronor, beviljades af 1898—1901 årens Riksdagar.

Öfvan omförmälda öfverenskommelse mellan svenska staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag undertecknades å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar den 2 juli 1898.

Efter hvad utskottet inhämtat, af Kungl. Maj:ts proposition n:o 97 till 1903 års riksdag, uppgår den ränta, som staten fått utgifva å de för järnvägsanläggningen Gellivare—Riksgränsen beviljade och utbetalade belopp, till i medeltal 3.80955787 procent.

I underdånig skrifvelse den 30 juli 1903 har nämnda bolag anhållit om medgifvande att, utöfver de 1,200,000 tons järnmalm eller däraf förädlad produkt, som bolaget enligt nyssnämnda, den 2 juli 1898 upprättade kontrakt vore berättigadt få årligen framforslade å järnvägssträckan Kiruna—Riksgränsen, få å nämnda sträcka frakta ytterligare 300,000 tons järnmalm eller däraf förädlad produkt emot den lägsta afgift, som i förhållande till den ifrågasatta ökningen i kvantiteten kunde anses skäligen.

Sedan bolaget därefter den 20 maj 1904 hos Kungl. Maj:t för det dåvarande återkallat sin berörda ansökning af anledning att Svappavara grufaktiebolag hos järnvägsstyrelsen anmält sig ärna å statsbanan Kiruna—Riksgränsen framföra malm till myckenhet af till en början 600,000 tons årligen samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke under den närmaste framtiden hade behof att utfrakta hela förutnämnda malmkvantitet, 300,000 tons, anhöll sistnämnda bolag i underdånig skrifvelse den 11 augusti 1904 om bestämmande af det fraktpris, bolaget hade att betala för den kvantitet järnmalm utöfver 1,200,000 tons, som bolaget årligen kunde komma att frakta på bansträckan Kiruna—Riksgränsen och som järnvägens trafikförmåga medgäfve, utan att någon utgift från statsverkets sida för densamma ökande ifrågakomme.

Öfver dessa framställningar hördes olika myndigheter, hvarefter ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 28 oktober 1904. Statsrådets samtliga ledamöter tillstyrkte därvid, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att,

därest under något år komme att för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning å bansträckan Kiruna—Riksgränsen fraktas mera än de i kontraktet den 2 juli 1898 omförmälda 1,200,000 tons, fraktaafgiften för den öfverskjutande kvantiteten intill 300,000 tons tills vidare skulle utgöra 2 kronor för ton, under förutsättning, att någon utgift från statsverkets sida för höjande af järnvägens trafikförmåga icke ifrågakomme; och fattade Kungl. Maj:t i enlighet härmed sitt beslut.

På statsrådets hemställan har sålunda af Kungl. Maj:t beslutats, att ytterligare 300,000 tons järnmalm utöfver de genom öfverenskommelsen den 2 juli 1898 kontraherade 1,200,000 tons finge å bansträckan Kiruna—Riksgränsen af Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag ärligen fraktas, hvarjämte bestämts, att fraktaafgiften, hvilken å nämnda sträcka enligt statens järnvägars ordinarie taxa belöper sig till 3 kronor 30 öre för ton, för nämnda 300,000 tons tills vidare skulle utgöra 2 kronor för ton. Då Riksdagen före fattandet af sitt beslut om byggandet af järnvägen Gellivare—Riksgränsen sattes i tillfälle att taga del af och uttala sig rörande de villkor, som borde intagas i kontraktet mellan staten och nämnda bolag, hvars malmtransport varit den närmaste anledningen till banans anläggning, samt Riksdagens medbestämmanderätt i afseende å innehållet af berörda kontrakt tydligen utgjort en förutsättning för dess beslut i banbyggnadsfrågan, synes naturligt vara, att sådana åtgärder, som ingripa i de genom detta kontrakt grundade förhållanden, icke böra vidtagas utan Riksdagens bifall. Härtill kommer, att i detta fall, där staten gått i mistning af det påräknade bidraget till amortering af det för järnvägens anläggande upplånade kapital, det varit af desto större vikt att tillse, att staten icke undandrogen någon inkomst, som den skäligen kunde af järnvägsanläggningen påräkna. Ett vidare fortgående på den väg, på hvilken nu inslagits, skulle leda därtill, att Riksdagen blefve beröfvad hvarje möjlighet att tillse, såväl att den dyrbara järnvägsanläggningens drift lämnar största möjliga ekonomiska resultat, som ock att järnvägens trafikförmåga må af olika trafikanter tagas i anspråk på sådant sätt, att däri genom endast ett rationellt utnyttjande af tillgångarna i samtliga i dess närhet belägna malmfält varder befordradt.

Ur nu angifna synpunkter har utskottet ansett detta ärende vara af beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas.

Stockholm den 11 maj 1905.

På utskottets vägnar:

HUGO BLOMBERG.

Reservationer:

1) *beträffande utskottets behandling af den jämlikt § 57 riksdagsordningen från Andra Kammaren till utskottet remitterade, af herr J. T. Larsson i Lund gjorda anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet:*

af herrar *Bergström* och *Staaß*, hvilka anfört:

Mot utskottets beslut att, i strid med af oss framställt yrkande om infordrande af de ministeriella protokoll jämte därtill hörande handlingar, som röra det i herr Larssons anmälan omförmälda ärende, *icke* infordra ifrågavarande handlingar och protokoll, hafva vi inlagt vår allvarligaste gensaga. Utskottet har härigenom satt sig ur stånd att underkasta den ingångna anmälan en saklig pröfning. Till denna vår gensaga hafva vi haft så mycket större skäl, som utskottet en gång förut under innevarande riksdag fattat uttryckligt och ovillkorligt beslut om infordrande af ifrågavarande protokoll och handlingar. Hvarför detta utskottets beslut ej gick i verkställighet, framgår af det yttrande, vi den 3 sistlidne april, med instämmande af fyra af utskottets ledamöter, afgåfvo och som är så lydande:

»Emot de beslut, som konstitutionsutskottet vid sammanträde den 28 mars 1905 fattade i ärende angående infordrande af de protokoll jämte därtill hörande handlingar, som blifvit i ministeriell konselj förda angående Sveriges aftal eller protokoll med främmande makter rörande deltagare i anarkistiska förbrytelser, hafva vi anmält reservation. Till motivering af denna reservation få vi härmed anföra följande.

Gällande bestämmelser innehålla icke någon föreskrift angående ett utskotts befogenhet att upprifva ett en gång fattadt definitivt beslut. I saknad af sådan föreskrift har den regel antagits och upphöjts till en såvidt vi känna strängt fasthållen kutym, hvilken äfven inom konstitutionsutskottet vid handläggningen af ett annat ärende under innevarande riksdag

uttryckligen åberopats, att ett definitivt beslut ej kan upprifvas utan att alla ledamöter, som deltagit i detsamma, samtycka till dess upprifvande.

Att konstitutionsutskottets beslut den 20 mars om infordrande af ofvanberörda protokoll och handlingar var definitivt, har ej bestridts och kan ej bestridas.

Däremot har påståtts, att detta beslut redan skulle vara verkställt och att det vid sammanträdet den 28 mars 1905 skulle varit fråga om ett nytt beslut. Att detta påstående är ohållbart, torde ligga i öppen dag. Då ett konstitutionsutskottets beslut om infordrande af protokoll är ovillkorligen bindande och innefattar ett åläggande för vederbörande regeringsledamot att inkomma med protokollet, är det uppenbarligen ej verkställt förrän det infordrade protokollet också inkommit. Den skrifvelse, hvarigenom utskottets beslut tillkännagifves för regeringsledamoten, innebär tydligen icke själf en verkställighet utan allenast ett befordrande till verkställighet.

Det är alltså otvifvelaktigt, att konstitutionsutskottet med det beslut af den 28 mars, hvarigenom utskottet förklarade, att det ej vore erforderligt, att samtliga de ledamöter, som deltagit i beslutet af den 20 mars, vore ense om upprifvandet af samma beslut, brutit emot den af oss här ofvan åberopade eljest allmänneligen vedertagna, af utskottet själf förut tillämpade och i sig otvifvelaktigt riktiga regeln.

Häremot nödgas vi nedlägga vår allvarliga protest.

Sedan utskottet sålunda beslutat åsidosätta behörig hänsyn till vedertagen kutym, fattade det därefter beslut att afstå från begagnande af sin rätt att utbekomma omhandlade protokoll och handlingar, d. v. s., att upprifva det förut fattade beslutet om deras infordrande.

Detta upprifvande grundades, enligt hvad öfverläggningen gaf vid handen, på en hänsyn till hvad hans excellens utrikesministern i bref till utskottets ordförande uppgifvit därom, att den svenska regeringen vid ifrågavarande aftals ingående åtagit sig en särskild plikt till dess hemlighållande.

I grundlagen förekommer ingen åtskillnad mellan protokoll i ministeriella ärenden, som afse ett aftal, hvilket Kungl. Maj:t förpliktat sig hemlighålla, och sådana, som röra andra ministeriella ärenden. Ett eftergifvande af utskottets granskningsrätt i fråga om hemliga aftal kan således ej stödjas på något grundlagens bud. Vid sådant förhållande måste vi finna det motiv, hvarpå utskottet grundat upprifvandet af sitt förra beslut, alldeles ohållbart. Och då det är påtagligt att, om regeringen i framtiden skulle önska undandraga hemliga aftal från utskottets granskning, det nu gifna beslutet med skäl kan åberopas såsom precedensfall,

kunna vi ej finna annat än att utskottet genom samma beslut inledt en ytterst betänklig praxis. Redan det grundlagsstadgande, som till kända och af utskottet uppgifna händelser inskränker utskottets granskningsrätt i fråga om ministeriella ärenden, är ett betänkligt undantag från konstitutionella principer, hvilka kräfva, att alla regeringshandlingar ske under full ansvarighet och behörig kontroll. Det måste då vara synnerligen farligt att utsträcka undantaget genom att ytterligare bland »kända händelser» fränkilja sådana, som afse hemliga aftal.

Då det fulla upprätthållandet af den konstitutionella ansvarigheten efter vår mening utgör en bjudande plikt för konstitutionsutskottet, måste vi således jämväl emot det nu omhandlade beslutet inlägga vår bestämda gensaga.»

Sedan det nu omhandlade ministeriella ärendet genom särskild anmälan af en Riksdagens ledamot ånyo gjorts till föremål för utskottets uppmärksamhet, hafva vi ansett oss böra framlägga hvad i denna saks olika stadier förekommit och vilja i öfrigt endast framhålla, att genom utskottets åtgärder i saken i hvarje fall decharge naturligtvis icke blifvit vederbörande statsråd lämnad för deras rådslag i nu ifrågavarande ärende;

II) vid punkten 1:o af utskottets memorial:

af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Säve*, af *Ekenstam*, *Lars Berg*, *Carl Nyström*, *J. F. Nyström*, friherre *Rappe*, *Rydberg* och *von Mentzer*, hvilka ansett den i punkten 1:o här ofvan omnämnda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

III) vid punkten 2:o af utskottets memorial:

af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Sjöholm*, *Lars Berg*, *J. F. Nyström*, *Johnsson*, *Jansson*, *Darin* och *Staaff*, som ansett den i punkten 2:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

IV a) af herrar af *Callerholm, Elowson, Johnsson, Nydal, Jansson, Bergström, Darin och Staaff*, hvilka anförde:

(Protokoll öfver justitiedepartementsärenden den 10 juni 1904, n:o 13).

Vid föredragning i statsrådet den 10 juni 1904 fann Kungl. Maj:t för godt afslå en af finska undersåten, litteratören Axel Edvard Berndtsson gjord ansökan om svensk medborgarrätt.

Öfverståthållarämbetet, som anbefallts att afgifva underdånigt utlåtande öfver ansökningen, hade i sådant afseende anförde, att af de utaf sökanden åberopade handlingar jämte en utlåtandet bilagd rapport öfver utredning i ärendet, hvilken på order af öfverståthållarämbetet verkställd af föreståndaren för polisens ordonnansafdelning, framginge, att sökanden uppnått 21 års ålder, åtnjöte medborgerligt förtroende, under mera än tre års tid varit bosatt i Sverige samt syntes äga utväg att försörja sig härstädes. I anledning därpå och då intet ofördelaktigt vore öfverståthållarämbetet bekant om sökanden, hade ämbetet för sin del icke något att erinra mot nådigt bifall till den underdåniga framställningen.

Kungl. Maj:ts beslut fattades uppå tillstyrkan af föredraganden, chefen för justitiedepartementet, med hvilken statsrådets öfriga ledamöter instämde. Intet af statsråden anförde någon motivering för sitt yttrande.

Vid sådant förhållande har det icke för oss varit möjligt att bilda oss en åsikt om, huruvida ansökningen rätteligen bort bifallas eller afslås. De af öfverståthållarämbetet åberopade sakförhållanden äfvensom ämbetets eget yttrande tala ju bestämdt för bifall. Huruvida åter något finnes, som talar i motsatt riktning, är oss till följd af saknaden af motivering för beslutet alldeles obekant. Någon anmärkning, som afser själfva den utgång frågan erhö, anse vi oss fördenskull knappast kunna framställa. Däremot finna vi oss pliktiga framhålla, att det icke är i öfverensstämmelse med grundlagen att, på sätt i detta ärende skett, statsråden underlåta att angifva grunderna för de råd, som de gifva Konungen. Enligt 9 § regeringsformen böra statsrådets ledamöter under ansvarighet för rådslagen till den påföljd, hvarom i 106 och 107 §§ vidare stadgas, ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra *och förklara*. Det sista uttrycket har helt säkert med rätta ansetts innebära motiveringsplikt. Tydligt är ju också, att, därest statsråden icke behöfde anföra skäl för sina råd, de i själfva verket skulle hafva i sin makt att undandraga snart sagdt hvilka ärenden som helst från konstitutionsutskottets granskning. Ty det skulle i de flesta fall blifva omöjligt för utskottet att afgifva ett

omdöme rörande en regeringsåtgärds beskaffenhet utan att känna de skäl, som legat till grund för åtgärden.

Ur nu angifna synpunkter hafva vi ansett, att utskottet bort anmäla ifrågavarande ärende enligt 107 § regeringsformen;

b) af herrar af *Callerholm, Elowson, Jansson, Bergström* och *Staaß*, hvilka anförde:

(Protokoll öfver landtförsvärens ärenden den 15 april 1904, n:o 32, den 9 september 1904, n:o 13, den 4 november 1904, n:o 37, den 18 november 1904, n:o 8, den 25 november 1904, n:o 23; protokoll öfver sjöförsvärens ärenden den 24 mars 1904, n:o 3; protokoll öfver ecklesiastik-ärenden den 20 maj 1904, n:o 18, den 11 november 1904, n:o 36.

Ofvan angifna åtta ärenden, behandlade å olika departement, utgöra besvärsmål, hvilka sinsemellan förete den likheten, att de gälla ämbets- och tjänstemän, hvilka på i anmärkningsväg framställda yrkanden ådömts att fullgöra en viss ersättnings- eller återbetalningsskyldighet, samt att vid förd klagan hos Kungl. Maj:t de underordnade myndigheternas utslag visserligen funnits lagligen grundade, men Kungl. Maj:t ändock, på grund af de i målen förekomna omständigheter, befriat vederbörande från den dem lagligen ålagda betalningsskyldigheten.

Efter att hafva redogjort för åtskilliga mål af dylikt slag, yttrade konstitutionsutskottet vid 1892 års riksdag, att detta förfaringssätt syntes utskottet så anmärkningsvärdt, att utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan om de rådslag, i enlighet med hvilka då ifrågavarande beslut fattats.

Då den i regeringsformen Konungen tillerkända benådningsrätt icke inrymmer befogenhet att efterskänka staten på obehörigt sätt frångångna medel, och då en godtycklig lagtillämpning på detta område måste menligt inverka på rättsuppfattningen hos underordnade myndigheter, hafva vi yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göra anmälan om de rådslag, i enlighet hvarmed de nu ifrågavarande besluten blifvit fattade;

c) af herrar af *Callerholm, Elowson, Johnsson, Nydal, Jansson, Bergström, Hammarskjöld* och *Staaß*, hvilka anfört:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 14 oktober 1904, n:o 39.)

Af ofvanstående protokoll framgår, att Kungl. Maj:t på statsrådets hemställan föreskrifvit,

att en dubbeltrådig rikstelefonledning mellan Gellivare och Öfverkalix af sådan beskaffenhet, att den vore fullt användbar jämväl för telegrafering, skulle genom Telegrafstyrelsens försorg anläggas,

att apparater för ledningens användande skulle å erforderligt antal mellanstationer vid behof af Telegrafstyrelsen tillhandahållas och uppsättas,

att till bestridande af anläggningskostnaderna skulle till Telegrafstyrelsen af Arméförvaltningen utbetalas ett belopp af högst 39,500 kronor från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar,

att Telegrafstyrelsen skulle äga fritt förfoga öfver ledningen under de tider, den icke toges i anspråk för militära ändamål,

samt att underhållet af ledningen skulle af Telegrafstyrelsen bekostas med inflytande afgifter för ledningens begagnande eller af för Telegrafstyrelsen eljest tillgängliga medel.

När för 6—7 år sedan behof framträdde att för militära ändamål anlägga åtskilliga telegrafledningar, underlät icke Kungl. Maj:t att härom göra framställning till Riksdagen. I proposition n:r 1 till 1899 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, i enlighet med dåvarande departementschefens hemställan, Riksdagen att för anläggande af telegrafledningar på sträckorna Sollefteå—Boden—Luleå och Ockelbo—Krylbo—Sala samt för anskaffande af erforderlig materiel för en telegraflinje Jörn—Glommerträsk på extra stat för år 1900 anvisa ett belopp af 39,400 kronor.

Så mycket mera anmärkningsvärdt är, att Kungl. Maj:t i nu ifrågasvarande fall ansett sig kunna och böra på egen hand afgöra en likartad utgiftsfråga. Ingenting gifver vid hand, vare sig i statsrådsprotokollet eller i därtill hörande handlingar, att ärendets afgörande funnits utomordentligt brådskande — mellan den tidpunkt, då Arméförvaltningens utlåtande i ärendet inkom till Landtförsvarsdepartementet, och tiden för dess föredragning i statsrådet fingo öfver två månader förflyta — och alla skäl hade sålunda bort tala för, att detta utgiftsbehof icke undandragits Riksdagens pröfning.

Då alltså Kungl. Maj:t vid ifrågasvarande besluts fattande åsidosatt de i Rikets ständers skrifvelse af den 12 maj 1841 meddelade grunder

i afseende å dispositionen af besparingarna å hufvudtitlarna, hafva vi ansett ärendet böra jämlikt § 107 regeringsformen för Riksdagen anmälas;

d) af herrar *Bergström* och *Kvarnzelius*, hvilka anfört:

(Protokoll öfver landtförsvärenden den 8 december 1904, n:o 14.)

På af chefen för landtförsvärdementet gjord hemställan, hvilken hvarken föregås af någon af militära myndigheter lämnad utredning eller beledsagas af någon som helst motivering från departementschefens sida, har Kungl. Maj:t nämnda dag förordnat, att följande truppförband hädanefter skola erhålla följande förändrade benämningar, nämligen: Lifregementet till fot: Lifregementets grenadjärer; Upplands regemente: Upplands infanteriregemente; Första Svea artilleriregemente: Svea artilleriregemente; Första Göta artilleriregemente: Göta artilleriregemente; Andra Svea artilleriregemente: Upplands artilleriregemente; Andra Göta artilleriregemente: Smålands artilleriregemente; Första Svea trängkår: Svea trängkår; Första Göta trängkår: Göta trängkår; Vendes trängkår: Skånska trängkåren; Andra Svea trängkår: Västmanlands trängkår och Andra Göta trängkår: Östgöta trängkår.

Då detta ingalunda oviktiga ärende, hvilket i sig innesluter flerehanda spörsmål af ekonomisk och annan natur, icke blifvit jämlikt § 10 regeringsformen behörigen beredt af den föredragande, och då den i § 9 regeringsformen gifna föreskriften, att statsrådets ledamöter skola ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra och *förklara*, icke blifvit iakttagen, hafva vi ansett ärendet böra jämlikt § 107 regeringsformen för Riksdagen anmälas.

e) af herrar friherre *Barnekow*, af *Callerholm*, *Elowson*, *Johnsson*, *Nydal*, *Jansson*, *Bergström*, *Hammar skjöld*, *Darin* och *Staaß*, hvilka anfört:

(Protokoll öfver sjöförsvärenden den 29 april 1904, n:o 4.)

Af ofvannämnda protokoll jämte därtill hörande handlingar framgår, att åtskilliga reservationsanslag under femte hufvudtiteln för år 1903 betydligt öfverskridits, och att å två af dessa anslag, till »Sjukvård för flottans personal» och till »Underhåll af kustartilleriets byggnader och

materiel», de uppkomna bristerna, uppgående å det förra anslaget till kr. 27,609: 10 och å det senare till kr. 55,163: 85, blifvit enligt af Kungl. Maj:t på statsrådets hemställan den 29 april 1904 fattadt beslut täckta af de allmänna besparingarna.

Då ett dylikt handhafvande af statsmedlen, med upprepade öfverbetalningar å anslag, som ej få öferskridas, och bristernas ersättande från de allmänna besparingarna, är ägnadt att alldeles omintetgöra Riksdagens grundlagsenliga rätt öfver statsregleringen och, i hvad rör sagda besparingars användande, är stridande mot de i Rikets ständers skrifvelse af den 12 maj 1841 fastställda grunder, hafva vi yrkat, att konstitutionsutskottet skulle jämlikt § 107 regeringsformen för Riksdagen anmäla nu berörda förhållanden.

f) af herrar *Nydal* och *Bergström*, hvilka anført:

(Protokoll öfver kommandonål för flottan den 10 februari 1904.)

Jämlikt § 2 mom. 4 Tryckfrihetsförordningen äger Konungen i statsrådet fatta beslut om hemlighållande af vissa i nämnda moment angifna militära handlingar, hvilkas offentliggörande kan medföra våda för rikets säkerhet.

Med en dylik bestämmelse kan det ej vara förenligt, att sedan dylika handlingar på grund af Konungens i statsrådet fattade beslut förklarats hemliga, Konungen i kommandoväg — på sätt ofvanstående protokoll utvisar — beslutat om deras uppbrännande. Där en utgallring och ett tillintetgörande af handlingar, som förklarats hemliga, skall äga rum, bör rikets sannskyldiga nytta kräfva, att ett Kungl. Maj:ts beslut härom icke fattas annorledes än i statsrådet, och har det därför synts oss påkalladt att jämlikt § 107 regeringsformen för Riksdagen göra anmälan om det förfarande, som här förekommit.

g) af herrar *Elowson*, *Johnsson*, *Nydal*, *Jansson*, *Bergström*, *Darin* och *Staaß*, hvilka anført:

(Protokoll öfver civilärenden den 26 mars 1904, n:is 6 och 7.)

Den 26 mars 1903 beslöto stadsfullmäktige i Ystad, efter det drätselkammaren afgifvit yttrande, med 20 röster mot 8, att ikläda staden pro-

prieborgen för gäldande af de obligationslån å högst 2,180,000 kronor, löpande med högst 4¹/₂ procent ränta och afsedda att amorteras under högst 40 år, som mot säkerhet af första inteckning i vederbörande järnvägar komme att upptagas af Ystad—Brösarps järnvägsaktiebolag till belopp af högst 1,100,000 kronor, af Gärsnäs—S:t Olofs järnvägsaktiebolag till belopp af högst 460,000 kronor och af Ystad—Skifvarps järnvägsaktiebolag till belopp af högst 620,000 kronor, hvilket beslut skulle underställas Kungl. Maj:ts nådiga pröfning och fastställelse.

Öfver detta beslut anförde ryttmästaren Fritz Nordenstierna m. fl. besvär hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län, därvid bland annat påstods, att ärendet icke före dess företagande till afgörande hos stadsfullmäktige undergått den i 36 § i Kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 afsedda utredning, i det att, enligt 6 och 7 §§ i ett för drätselkammaren i Ystad vederbörligen fastställt reglemente, för fattande af beslut erfordrades närvaro af minst fem ojäfviga ledamöter, och ledamot, som kunde vänta nytta eller skada af en frågas utgång, icke finge deltaga i öfverläggning eller beslut därom, men vid de två sammanträden i drätselkammaren, då det af stadsfullmäktige infordrade yttrandet i ärendet beslutats, i beslutet deltagit, ena gången af åtta närvarande sex styrelseledamöter uti sagda järnvägsbolag och andra gången af sex närvarande fem ledamöter i samma bolag, hvilka ledamöter häftade i personlig betalningsskyldighet för de med järnvägarnas anläggning förenade kostnader, för hvilkas betäckande ifrågavarande obligationslån vore afsedt, samt sålunda kunde vänta nytta eller skada af ärendets utgång hos stadsfullmäktige.

I utslag den 12 oktober 1903 fann Kungl. Maj:ts befallningshafvande skäligen lämna besvären utan bifall. Beslutet motiverades, hvad angår nyss återgifna klagopunkt, på det sätt att, sedan på stadsfullmäktiges anmodan drätselkammaren afgifvit infordradt yttrande i ärendet, och samma yttrande fått utan erinran beträffande enskilda ledamöters i drätselkammaren ställning till frågan ligga till grund för stadsfullmäktiges beslut, den åberopade omständigheten, att föreskriften i 7 § af det för drätselkammaren gällande reglementet därom, att uti fråga, af hvars utgång ledamot kunde vänta nytta eller skada, sådan ledamot vid öfverläggning eller besluts fattande ej finge deltaga, ej skulle hafva iakttagits, icke lagligen kunde föranleda till upphäfvande af stadsfullmäktiges beslut.

Utslaget öfverklagades hos Kungl. Maj:t af ryttmästaren Nordenstierna m. fl.

Vid föredragning i statsrådet af besvären den 26 mars 1904 yttrade departementschefen:

»Enär, efter det den af järnvägsbolagen till stadsfullmäktige gjorda framställningen att ikläda staden borgen för ifrågakomna obligationslån blifvit af stadsfullmäktige för afgifvande af utlåtande remitterad till drätselkammaren, vid ärendets behandling i drätselkammaren deltagit minst fem ledamöter, hvilka stått i personlig ansvarighet för något eller några af de utaf järnvägsbolagen upptagna lån, hvilka skolat gäldas med de omförmälda obligationslånen;

men desse ledamöter, hvilka således af det väckta förslaget kunnat vänta nytta eller skada, jämlikt det för drätselkammaren gällande reglemente ej ägt deltaga i frågans behandling, och vid sådant förhållande förslaget ej undergått den förberedande handläggning, som är stadgad i 36 § af Kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t måtte pröfva skäligt att, med ändring af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utslag, till all kraft och verkan undanröja klandrade stadsfullmäktigebeslutet.»

Häri instämde statsråden Berger och von Friesen.

Statsrådets öfriga ledamöter, hans excellens statsministern Boström, hans excellens ministern för utrikes ärendena Lagerheim samt statsråden Odelberg, Husberg, Palander, Ramstedt, Meyer och Virgin, hemställde, att Kungl. Maj:t ej måtte finna skäl göra ändring i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes öfverklagade utslag; och behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla hvad statsrådets sistbemälda ledamöter sålunda hemställt.

Häri genom har således blifvit uttaladt, att äfven därest behandlingen af ett ärende i stadsfullmäktige varit stridande mot lag, det beslut, som stadsfullmäktige i ärendet fattat, skulle kunna vara giltigt af den grunden, att anmärkning inom stadsfullmäktige ej under ärendets handläggning blifvit framställd. 76 § i Kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad gifver emellertid åt medlem af stadskommunen, som åt allmänna rådstugans eller stadsfullmäktiges beslut uti stadens gemensamma angelägenheter ej nöjes, rätt att genom besvär söka rättelse i beslutet på vissa uttryckligen nämnda grunder och bland andra den, att beslutet icke i laga ordning tillkommit. Ingen föreskrift eller ens antydning finnes därom, att rättelse ej skulle kunna vinnas i de fall, då anmärkning mot det olagliga förfarandet ej inom stadsfullmäktige förekommit.

Då det är ytterst viktigt, att kommunmedlemmars i lag stadgade besvär rätt bibehålles oförkränkt, hafva vi, utan att ingå på något skärskådande af utslaget innehåll i öfrigt, ansett ärendet vara af beskaffen-

het, att det redan ur nu angifna synpunkt bort af konstitutionsutskottet enligt 107 § regeringsformen hos Riksdagen anmälas.

Herrar friherre *Barnekow*, *Behm*, af *Ekenstam* och *Nydal* hafva anhållit om anteckning å memorialet därom, att de icke öfvervarit behandlingen inom utskottet af den utaf herr J. T. Larsson i Lund anmälda anledning till anmärkning mot statsrådet.

Herrar *Sjöholm* och *Gustaf Axel Berg* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af det under *punkten 1:o* af memorialet anmälda ärende, samt herr *Behm*, att han icke närvarit vid handläggningen af de ärenden, som anmäls under *punkterna 1:o* och *2:o* af memorialet.
